

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

ВОЙЧЕНКО Сергій Вікторович

УДК 341.24:341.176(4)

**ДОГОВОРИ РАДИ ЄВРОПИ В КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІЙ
СФЕРІ ТА ЇХ ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ В УКРАЇНІ**

Спеціальність: 12.00.11 – міжнародне право

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Одеса – 2010

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Національному університеті «Одеська юридична академія» Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник кандидат юридичних наук, доцент
АНЦУПОВА Тетяна Олександрівна,
Національний університет «Одеська
юридична академія»,
доцент кафедри права Європейського Союзу
та порівняльного правознавства

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, доцент
ШЕМЯКІН Олександр Миколайович,
Одеська національна морська академія,
перший проректор;

кандидат юридичних наук
СМИРНОВА Ксенія Володимирівна,
Інститут міжнародних відносин
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка, доцент кафедри
порівняльного і європейського права

Захист відбудеться 20 листопада 2010 р. о 12 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.086.04 Національного університету «Одеська юридична академія» за адресою: 65009, м. Одеса, Фонтанська дорога, 23.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Національного університету «Одеська юридична академія» за адресою: м. Одеса, вул. Сергія Варламова, 2.

Автореферат розісланий «18» жовтня 2010 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н.М. Крестовська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Договірне право Ради Європи є складовою частиною правової системи України. Станом на 1 жовтня 2010 р. Україна є стороною сорока чотирьох договорів Ради Європи, майже половина з яких регулює відносини в кримінально-правовій сфері. Таким чином, у порівнянні з іншими нормами права Ради Європи, що діють в Україні (в сфері охорони здоров'я, культури, медіа тощо), саме договірні норми в кримінально-правовій сфері є найбільш чисельними. Особливе місце в системі цих договорів займає Європейська конвенція про захист прав людини та основоположних свобод (далі – ЄКПЛ) завдяки «статутному характеру» та ефективності своїх положень, що, зокрема, забезпечується практикою Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ).

Якісно новим етапом у процесі імплементації норм прецедентного права Ради Європи до правової системи України стало прийняття Закону України від 23.02.2006 р. «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», у ст. 17 якого зазначено таке: «Суди застосовують при розгляді справ Конвенцію та практику Суду як джерело права».

Водночас відсутність уявлення в українській юридичній науці і практиці про договори Ради Європи у кримінально-правовій сфері як систему взаємопов'язаних норм і, як наслідок, відсутність системного підходу до виконання договірних зобов'язань перед Радою Європи, призводять до того, що у правозастосовній діяльності продовжують працювати стереотипи, орієнтовані на принизливе ставлення до людської особистості і невизнання за нею статусу повноправного суб'єкта кримінально-процесуальних відносин. Ускладнює цю ситуацію затримка з прийняттям нового Кримінально-процесуального кодексу. Застарілість чинного кодексу, прийнятого 28 грудня 1960 р., не викликає сумнівів. Головним показником його неефективності є, зокрема, потік скарг до Європейського суду з прав людини, за кількістю яких (щодо захисту прав людини у кримінально-правовій сфері) Україна входить до першої п'ятірки держав-порушників.

Як показує міжнародний досвід, сьогодні актуальними визнано тенденції, пов'язані з пошуками альтернатив кримінальному судочинству карального типу, зокрема загальне розширення і впровадження в національне законодавство процедур примирення, орієнтованих на відновний ефект правосуддя і на підвищення ролі потерпілого, з наданням йому такого правового статусу, який би дозволив реально впливати на весь перебіг кримінального процесу, незалежно від етапу, на якому він здійснюється.

Суттєвий вклад щодо гуманізації кримінального судочинства вносить Рада Європи, перш за все, шляхом розробки міжнародних договорів.

Відсутність комплексних наукових досліджень системи договорів Ради Європи в кримінально-правовій сфері, фрагментарний підхід у розумінні

договірних зобов'язань України перед Радою Європи у кримінально-правовій сфері – ці та багато інших чинників зумовили вибір теми цього дисертаційного дослідження, її актуальність і значущість.

Теоретичну основу дисертаційного дослідження становлять наукові праці вчених у галузі теорії права та міжнародного публічного права, а саме роботи: В. Ф. Антипенка, М. М. Антонович, Х. Бехруза, М. В. Буроменського, В. Г. Буткевича, М. А. Дамірлі, В. Н. Денисова, А. І. Дмитрієва, Г. М. Манова, О. О. Мережко, Ю. М. Оборотова, М. П. Орзіха, П. М. Рабіновича, М. Ю. Черкеса, О. М. Шемякіна та ін.

Необхідно окремо зазначити, що проблеми міжнародного кримінального права досліджувалися такими видатними вченими, як І. П. Блищенко, І. І. Карпець, Ю. М. Колосов, В. М. Кудрявцев, І. І. Лукашук, Р. А. Мюллерсон, В. П. Панов, В. Пелла, П. Робертс, А. Н. Трайнін, Г. І. Тункін, І. В. Фісенко, та іншими зарубіжними та вітчизняними вченими.

Важливу роль у дослідженні феномену міжнародної юстиції, міжнародної боротьби з протиправними діями та відповідальністю за них відіграють вітчизняні науковці Н. А. Зелінська, А. С. Мацко, М. І. Пашковський, С. Л. Стрельцов, В. М. Репецький, В. Л. Чубарев, Д. В. Ягунов та ін.

Проблемам співвідношення міжнародного, європейського і національного права, створення, дії і імплементації до національного законодавства міжнародних договорів та особливостях системи права Ради Європи, присвячені роботи: Т. О. Анцупової, О. К. Вишнякова, Л. А. Луць, В. Є. Мармазова, В. І. Муравйова, І. С. Піляєва, К. В. Смирнової, І. С. Чижя, С. В. Шевчука та ін.

Суттєвий внесок у розвиток міжнародно-правової науки з указаної проблематики роблять російські вчені Е. М. Аметистов, М. В. Баглай, С. А. Глотов, Л. М. Ентін, С. Ю. Кашкін, В. А. Карташкін, А. І. Ковлер, Е. С. Кривчикова, П. А. Лаптев, Р. А. Мюллерсон, А. С. Піголкін, П. В. Саваськов, О. І. Тіунов, Б. М. Топорнін, В. О. Туманов, С. В. Черніченко та ін. У процесі написання дисертації було використано праці таких зарубіжних учених, як Ф. Бенуа-Ромер, В. Бредлі, Д. Гом'єн, М. Дженіс, Дж. Донеллі, Л. Зваак, Р. Кей, Х. Клебес, М. де Сальвіа, Д. Харріс та ін.

Нормативну та емпіричну базу дослідження складають норми договорів Ради Європи, універсальних міжнародних договорів та інших міжнародних актів в сфері кримінальної юстиції, а також в сфері захисту прав людини; прецедентне право і практика ЄСПЛ і Європейської Комісії з прав людини; статистичні відомості про скарги, подані до ЄСПЛ проти держав-порушників; матеріали конкретних скарг, що розглядалися в ЄСПЛ по суті (*ad rem*); підготовчі матеріали (*travaux preparatoires*) ЄКПЛ та додаткових протоколів до неї; відомості архівів Ради Європи та ЄСПЛ; конституційні норми держав-членів Ради Європи; законодавство України

щодо регулювання відносин із Радою Європи, проект Кримінально-процесуального кодексу України від 13 грудня 2007 р. та деякі інші нормативні акти України та законопроекти.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано в рамках наукових досліджень кафедри права Європейського Союзу та порівняльного правознавства Одеської національної юридичної академії з проблеми «Діалог сучасних правових систем. Адаптація правової системи України до європейського права», що є складовою частиною загальної програми наукових досліджень Одеської національної юридичної академії – «Традиції і новації у сучасній українській державності і правовому житті» (державний реєстраційний номер 0106U004970) на період з 2006 по 2010 рр.

Мета і завдання дослідження. Мета дисертаційного дослідження полягає у виявленні системоутворюючих факторів щодо групи договорів Ради Європи в кримінально-правовій сфері та виявленні теоретичних і практичних проблем на шляху їх імплементації до правової системи України.

Досягненню поставленої мети сприяло виконання таких завдань:

визначити поняття «договори Ради Європи в кримінально-правовій сфері», керуючись класифікацією договорів Ради Європи, залежно від предмета правового регулювання;

здійснити систематизацію договорів Ради Європи в кримінально-правовій сфері;

дослідити норми ЄКПЛ та її додаткових протоколів щодо захисту прав людини в кримінально-правовій сфері і особливості імплементації цих норм в Україні;

дослідити практику ЄСПЛ щодо захисту прав людини в кримінально-правовій сфері ;

розглянути концепцію міжнародно-правової та національно-правової імплементації в теорії сучасного міжнародного права;

виявити проблеми теорії і практики імплементації договорів Ради Європи в кримінально-правовій сфері до правової системи України та надати практичні рекомендації щодо вдосконалення цього процесу.

Об'єктом дослідження є право Ради Європи, що регулює відносини в кримінально-правовій сфері і діє в рамках правових систем держав-членів.

Предметом дослідження є договори Ради Європи в кримінально-правовій сфері та їх імплементація до правової системи України.

Методологічною основою дослідження є сукупність філософських, загальнонаукових та спеціально-наукових методів пізнання, що використовувались автором упродовж дослідження для досягнення поставленої в роботі мети. Так, системний метод використовувався під час визначення системи договорів Ради Європи в кримінально-правовій сфері (підрозділ 1.2). Відокремлення критеріїв та принципів класифікації

договорів Ради Європи в кримінально-правовій сфері базувалося на використанні діалектичного та структурно-функціонального методів дослідження (підрозділи 1.1; 1.2). Історичний метод був застосований для аналізу чинників прийняття ЄКПЛ та Протоколів №№ 4, 6, 7 і 13 до неї, а також динаміки розвитку прецедентного права Ради Європи щодо захисту прав людини в кримінально-правовій сфері (Розділ 2). Соціологічний метод використовувався підчас обробки статистичних даних ЄСПЛ (підрозділ 2.3). Герменевтичний метод застосовано для тлумачення положень ЄКПЛ та інших договорів Ради Європи в кримінально-правовій сфері, а також відповідної практики ЄСПЛ (Розділ 2). Прийоми синергетики використовувались впродовж дослідження еволюції Європейського суду з прав людини та системи прецедентного права Ради Європи (підрозділ 2.3.).

Використання порівняльно-правового методу було необхідне при дослідженні положень Протоколів № 6 та № 13 до ЄКПЛ (підрозділ 2.2) та для аналізу співвідношення положень розділу II Конституції України з положеннями ЄКПЛ щодо захисту прав людини в кримінально-правовій сфері (підрозділ 2.1; 3.2).

Формально-логічний метод найбільш повно використаний при визначенні ролі практики ЄСПЛ в забезпеченні ефективності захисту прав людини в кримінально-правовій сфері (підрозділ 2.3); а також підрозділів 3.1. – 3.2, що присвячені питанням національно-правової імплементації договорів Ради Європи в кримінально-правовій сфері до правової системи України.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що ця дисертаційна робота є першим вітчизняним комплексним міжнародно-правовим дослідженням системи договорів Ради Європи в кримінально-правовій сфері. Наукову новизну роботи характеризують, насамперед, такі основні результати:

уперше:

у вітчизняній науці визначено поняття «договори Ради Європи в кримінально-правовій сфері». Під договорами Ради Європи в кримінально-правовій сфері розуміються багатосторонні угоди, які укладені державами-членами Ради Європи на основі спільних принципів та містять взаємопов'язані норми щодо: захисту прав людини та основоположних свобод під час здійснення правосуддя, кримінального судочинства, гуманного покарання та поведіння з людиною під час відбування покарання, взаємної допомоги в кримінальних справах, запобігання злочинів та регулювання міжнародного співробітництва правоохоронних органів;

досліджено систему договорів Ради Європи в кримінально-правовій сфері як структурно складну систему, що являє собою сукупність матеріальних і процесуальних договірних норм, розроблених на основі спільних принципів;

виявлено, що завдяки «статутному характеру» положень ЄКПЛ, вона не тільки входить до системи договорів Ради Європи в кримінально-правовій сфері, а є першим та основоположним договором Ради Європи щодо захисту прав людини під час здійснення правосуддя, чому істотно сприяє відповідна практика ЄСПЛ;

виявлені проблеми теорії та практики і надана оцінка стану імплементації договорів Ради Європи в кримінально-правовій сфері до правової системи України.

удосконалено:

співвідношення понять «договори Ради Європи в кримінально-правовій сфері» і «стандарти Ради Європи в кримінально-правовій сфері»;

визначення форм імплементації міжнародних договорів та особливості імплементації міжнародних договорів щодо захисту прав людини та основоположних свобод до національного законодавства України на основі концепції міжнародно-правової та національно-правової імплементації у сучасному міжнародному праві;

набули подальшого розвитку:

класифікація договорів Ради Європи залежно від предмета правового регулювання;

дослідження норм ЄКПЛ та її додаткових протоколів і особливостей імплементації цих норм в Україні;

дослідження практики ЄСПЛ щодо захисту прав людини в кримінально-правовій сфері;

аналіз відповідності положень Конституції України нормам ЄКПЛ щодо захисту прав людини в кримінально-правовій сфері.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані положення та висновки дисертаційного дослідження, можуть бути використані у:

науково-дослідній сфері – для подальшого дослідження системи права Ради Європи як частини міжнародно-правової системи, права договорів Ради Європи залежно від предмета правового регулювання, зокрема в кримінально-правовій сфері, та відповідності законодавства України нормам договірного права Ради Європи;

правотворчості – у процесі удосконалення чинного та розроблення нового законодавства України в галузі кримінального права і процесу відповідно до зобов'язань України, що були взяті при вступі до Ради Європи, та відповідних договірних зобов'язань, а також при укладенні наступного (на 2011–2014 рр.) Плану дій Ради Європи для України;

навчальному процесі – для викладання лекційних курсів та спецкурсів для правознавців, підготовки навчальної та навчально-методичної літератури з дисциплін «Міжнародне право», «Право Ради Європи», «Європейське право прав людини», а також для підготовки та перепідготовки фахівців у сфері міжнародного права та міжнародних відносин, професійної підготовки суддів та інших державних службовців.

Апробація результатів дисертації. Висновки та положення дисертаційної роботи обговорювалися на засіданнях кафедри права Європейського Союзу та порівняльного правознавства та розширеному (за участі представників кафедри міжнародного права та міжнародних відносин) засіданні кафедри права Європейського Союзу та порівняльного правознавства Одеської національної юридичної академії.

Результати дослідження доповідалися та обговорювалися на науково-практичних конференціях та семінарах: Міжнародній науковій конференції «Питання удосконалення методології сучасної юриспруденції», присвяченій пам'яті професора О. В. Сурілова (Одеса, 28-29 березня 2008 р.), Міжнародній науковій конференції для студентів-правників і молодих юристів «Європейський суд з прав людини: його діяльність та здобутки» (Одеса, 16-17 квітня 2009 р.), 12-й звітній науковій конференції професорсько-викладацького і аспірантського складу «Правове життя сучасної України» (Одеса, 5 – 6 червня 2009 р.) (тези опубліковано), Міжнародній науковій конференції молодих вчених, аспірантів і студентів «Актуальні проблеми теорії та історії прав людини, права і держави» (Львів, 27-28 листопада 2009 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «V Прибузькі юридичні читання» (Миколаїв, 27-28 листопада 2009 р.) (тези опубліковано), 13-й звітній науковій конференції професорсько-викладацького і аспірантського складу «Правове життя сучасної України» (Одеса, 21-22 травня 2010 р.) (тези опубліковано).

Публікації. Основні положення та результати дисертаційного дослідження опубліковано у восьми наукових статтях, п'ять з яких опубліковано у наукових фахових виданнях, перелік яких затверджено ВАК України.

Структура дисертації. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, восьми підрозділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації становить 200 сторінок, з них 25 сторінок – список використаних джерел, що складається з 215 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, зазначено зв'язок із науковими програмами, планами, визначено мету і завдання, об'єкт і предмет дослідження, охарактеризовано сукупність методів та теоретичну основу дослідження, а також наукову новизну і практичне значення отриманих результатів, наведено відомості про апробацію та публікацію основних положень дослідження.

Перший розділ «Міжнародно-правова характеристика та систематизація договорів Ради Європи в кримінально-правовій сфері» складається з трьох підрозділів і присвячений теоретичним основам систематизації договорів Ради Європи в кримінально-правовій сфері, їх місцю в міжнародно-правовій системі договірних норм.

Положення *підрозділу 1.1. «Міжнародно-правова характеристика договорів Ради Європи: порядок укладення, види, імплементація до національного законодавства держав-членів»* створюють концептуальний базис для всього подальшого дослідження. Розглянуто норми універсальних міжнародних договорів і норми права Ради Європи щодо укладення договорів Ради Європи. Виявлено три стадії правотворчості в рамках Ради Європи, здійснено аналіз суб'єктів правотворчості, визначено порядок прийняття рішень у процесі укладення договорів Ради Європи. Також розглянуто порядок подання декларацій або застережень при підписанні договорів Ради Європи чи передачі інструментів ратифікації. Це питання є певною мірою проблемним для Ради Європи, оскільки поширене застосування застережень державами викликає постійну стурбованість із боку Парламентської асамблеї Ради Європи, котра наголошує, що це шкодить цілісності та злагодженості договорів. Досліджено також питання доповнення або перегляду та денонсації договорів Ради Європи. Досліджено питання класифікації договорів Ради Європи, зокрема виділено декілька підстав для їх класифікації: 1) за назвою; 2) залежно від предмета правового регулювання; 3) щодо зобов'язань сторін та 4) щодо типу контрольного механізму договору. Зазначено, що в основу подальшого дослідження договорів Ради Європи в кримінально-правовій сфері покладено їх класифікацію залежно від предмета правового регулювання.

Установлено, що кількість договорів Ради Європи в кримінально-правовій сфері складає майже п'яту частину від загальної кількості договорів Ради Європи, серед них немає часткових або часткових розширених угод, а також рамкових угод. Це демонструє високий ступінь інтеграції і серйозну увагу організації до питань співробітництва в кримінально-правовій сфері.

Розглянуто форми імплементації договорів Ради Європи до національних правових систем держав-членів. Рада Європи не передбачає жодних примусових заходів щодо порядку та умов введення договорів у внутрішнє право держав. Це питання виноситься на розсуд держав-членів і залежить від специфіки їх конституційних норм. Зазвичай імплементація договорів Ради Європи передбачає ухвалення державним органом спеціального акта, але його форма і характер в різних національних системах різні.

Незважаючи на лояльний підхід Ради Європи щодо засобів виконання договорів, договори Ради Європи в кримінально-правовій сфері мають різний ступінь імплементації до національних правових систем держав-членів. Наприклад, якщо Конвенцію по запобіганню катуванням та нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню від 26.11.1987 р. підписано та ратифіковано всіма державами-членами Ради Європи, то Конвенція про захист довкілля через кримінальне право, прийнята 4 листопада 1998 р. й досі не набула чинності і ратифікована тільки однією державою – Естонією.

У підрозділі 1.2. «Договори Ради Європи в кримінально-правовій сфері: поняття та систематизація» визначено поняття договорів Ради Європи в кримінально-правовій сфері, надано загальну характеристику цих договорів та здійснено їх систематизацію. Здійснено також відокремлення понять «стандарти Ради Європи в кримінально-правовій сфері» і «договори Ради Європи в кримінально-правовій сфері».

Поняття «стандарти Ради Європи в кримінально-правовій сфері» охоплює не тільки загальновизнані норми та принципи міжнародного права і міжнародні договори. До цього поняття слід включати також і численні документи рекомендаційного характеру, які розроблені для ефективної реалізації вищезгаданих норм і принципів; практичний досвід держав по формуванню нових інститутів кримінального та кримінально-процесуального права, поява яких стала результатом реального втілення в життя положень міжнародного права або, навпаки, послужила підставою для формування нових міжнародних стандартів.

Під договорами Ради Європи в кримінально-правовій сфері розуміються багатосторонні угоди, які укладені державами-членами Ради Європи на основі спільних принципів та містять взаємопов'язані норми щодо: захисту прав людини та основоположних свобод під час здійснення правосуддя, кримінального судочинства, гуманного покарання та поведження з людиною під час відбування покарання, взаємної допомоги в кримінальних справах, запобігання злочинів та регулювання міжнародного співробітництва правоохоронних органів.

Таким чином система договорів Ради Європи в кримінально-правовій сфері є складною за своєю структурою і являє собою сукупність матеріальних і процесуальних договірних норм, вироблених на основі спільних принципів. По-перше, це принципи: демократії, верховенства права, поваги прав людини та недискримінації. По-друге, у межах системи договорів в кримінально-правовій сфері діють принципи, що об'єднують їх в окрему систему, тобто є системоутворюючими факторами. Це такі принципи як: *nemo bis punitur pro eodem delicto* або *non bis in idem*, *nullum crimen sine lege*, *nulla poena sine lege*. Більшість з них можна знайти в тексті кожного з договорів Ради Європи в кримінально-правовій сфері.

Систематизуючи договори в кримінально-правовій сфері, необхідно відзначити, що вони направлені на: взаємну допомогу у сфері кримінального права і процесу; видачу правопорушників; захист жертв злочинних дій; боротьбу з кіберзлочинністю; боротьбу зі зловживаннями у фінансовій сфері, отриманні прибутку від злочинної діяльності та боротьбу із корупцією; захист прав людини під час здійснення правосуддя, винесення вироку та відбування покарання; запобігання та протидію тероризму; захист культурної спадщини та навколишнього середовища через кримінальне право.

У підрозділі 1.3. «Співвідношення договорів Ради Європи в кримінально-правовій сфері і міжнародного кримінального права»

досліджено поняття «міжнародне кримінальне право», «злочин міжнародного характеру», «міжнародний злочин». Установлено, що в доктрині міжнародного права відсутні чіткі критерії стосовно класифікації злочинів, існує вузьке і широке розуміння поняття «міжнародний злочин».

Виявлено договори Ради Європи, що стосуються боротьби або запобігання злочинам міжнародного характеру і міжнародним злочинам як у вузькому, так і в широкому розумінні. Переважна більшість договорів Ради Європи щодо протидії або запобігання злочинам стосується злочинів міжнародного характеру, а також міжнародного співробітництва у протидії злочинності. Проте є й декілька договорів, що стосуються міжнародних злочинів – зокнайменш це Європейська конвенція про незастосування строків давності до злочинів проти людства і воєнних злочинів від 25.01.1974 р. Текст цієї конвенції містить бланкетні норми, що відсилають до відповідних джерел міжнародного кримінального права.

Виявлено, що у межі компетенції Ради Європи не входить співробітництво у сфері національної безпеки та оборони, тому лише незначна кількість договорів Ради Європи регулює її діяльність щодо запобігання міжнародним злочинам; а абсолютна їх більшість присвячена протидії злочинам міжнародного характеру та питанням співробітництва держав у кримінально-правовій сфері.

Другий розділ «Місце Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. в системі договорів Ради Європи в кримінально-правовій сфері» містить три підрозділи, в яких визначається місце положень ЄКПЛ щодо захисту прав людини в кримінально-правовій сфері в системі договорів Ради Європи в кримінально-правовій сфері та роль відповідної практики ЄСПЛ.

У підрозділі 2.1. «*Статутний характер положень ЄКПЛ щодо захисту прав людини в кримінально-правовій сфері: особливості імплементації до правової системи України*» ЄКПЛ розглядається як договір Ради Європи, що містить основоположні норми щодо захисту прав людини під час здійснення правосуддя, і тому може розглядатись у системі договорів Ради Європи, що регулюють відносини в кримінально-правовій сфері. Установлено, що ці норми ЄКПЛ мають загальноєвропейське значення, визнаються державами – членами Ради Європи та в повному обсязі імplementовані до їх конституційного та відповідного галузевого законодавства.

У системі норм, що регулюють кримінальне судочинство та захищають права людини в кримінально-правовій сфері, у державах-членах Ради Європи визначено основоположне місце таких положень ЄКПЛ: вибір ефективного засобу правового захисту і право на звернення до суду та справедливий судовий розгляд (ст. 6 і ст. 13 ЄКПЛ), право на свободу та особисту недоторканність (ст. 5 ЄКПЛ), покарання виключно на підставі

закону і незастосування зворотної сили закону до злочинів і покарань (ст. 7 ЄКПЛ), заборона катувань (ст. 3 ЄКПЛ). Визначено зміст, який вкладає ЄСПЛ у розуміння вказаних положень.

Підкреслено, що ЄКПЛ є таким договором, який гарантує майже всі можливі права та свободи людини на стадії досудового слідства, судового розгляду, відбування покарання. Окрім цього, ця група прав була розширена завдяки прийняттю Додаткових протоколів до ЄКПЛ (Протоколи №№ 4, 6, 7 і 13).

Імплементация ЄКПЛ та створення нової правової ситуації щодо захисту прав людини в Україні, ускладнюється певними об'єктивними та суб'єктивними чинниками. До об'єктивних можна віднести умови трансформації державного устрою України від тоталітарного до демократичного, поширення позитивістської концепції права, а також належність правової системи України до романо-германської правової сім'ї (що створює певні труднощі для дії прецеденту як джерела права). До суб'єктивних – правовий нігілізм громадян України, необізнаність українських суддів та інших державних службовців щодо стану європейської інтеграції, системи джерел права Ради Європи та їх дії в Україні.

У підрозділі 2.2. «*Права людини в кримінально-правовій сфері, що гарантовані додатковими протоколами до ЄКПЛ (протоколи №№ 4, 6, 7, 13)*» досліджено чинники, що зумовили прийняття вказаних протоколів до ЄКПЛ, а також ступінь їх визнання державами – членами Ради Європи. Досліджено також структуру й зміст протоколів №№ 4, 6, 7 та 13, їх зв'язок з основним змістом ЄКПЛ. Установлено, що вони закріплюють такі права і гарантії: заборона позбавлення волі за борги (ст. 1, Протокол № 4), право на оскарження в кримінальних справах (ст. 2 Протоколу № 7), відшкодування в разі судової помилки (ст. 3 Протоколу № 7), право не бути притягнутим до відповідальності або покаранням двічі (ст. 4 Протоколу № 7), скасування смертної кари (Протокол № 6), скасування смертної кари за всіх обставин (Протокол № 13). Здійснено порівняльно-правовий аналіз положень Протоколів №№ 6 і 13 до ЄКПЛ. Обґрунтовано відокремлення цієї групи прав та гарантій щодо захисту прав людини в кримінально-правовій сфері та дослідження їх у рамках окремого підрозділу.

У результаті здійсненого в рамках цього підрозділу дослідження зроблено висновок, що додаткові протоколи до ЄКПЛ №№ 4, 6, 7, та 13 удвічі розширили перелік прав щодо захисту прав людини в кримінально-правовій сфері та роблять значний внесок щодо набуття конвенцією особливого статусу в системі джерел права Ради Європи в кримінально-правовій сфері. Ці норми отримали розвиток у часі завдяки практиці Європейського суду з прав людини.

У підрозділі 2.3. «*Роль практики Європейського суду з прав людини в забезпеченні ефективності захисту прав людини в кримінально-правовій*

сфері» досліджено деякі концептуальні засади діяльності ЄСПЛ, поняття «прецедент ЄСПЛ», особливості юрисдикції ЄСПЛ та динаміку розгляду справ, але основну увагу приділено аналізу справ, що розглядалися судом по заявах про порушення прав людини в кримінально-правовій сфері. Проаналізовано справи про найбільш поширені порушення положень ЄКПЛ щодо захисту прав людини під час здійснення правосуддя. Виявлено п'ять статей ЄКПЛ у цій сфері, які порушуються найчастіше. Практику ЄСПЛ проаналізовано залежно від того, яке місце за кількістю порушень посідає та чи інша стаття ЄКПЛ.

Керуючись даними статистики Європейського суду з прав людини за період з 1 листопада 1998 р. до 31 грудня 2008 р. (тобто період роботи ЄСПЛ у самостійному статусі), а також за 2009 р. та проаналізувавши їх, встановлено, що перше місце за кількістю порушень посідає ст. 6 ЄКПЛ «Право на справедливий судовий розгляд», на другому – ст. 5 ЄКПЛ «Право на свободу і особисту недоторканність», на третьому – ст. 13 ЄКПЛ «Право на ефективний засіб правового захисту», на четвертому – ст. 3 ЄКПЛ «Заборона катувань», п'яте місце за кількістю порушень посідає ст. 7 ЄКПЛ «Ніякого покарання без закону». Проаналізовано особливості тлумачення цих норм судом у процесі розгляду справ по суті.

Використовуючи соціологічний метод дослідження та керуючись даними статистики ЄСПЛ, встановлено, що за період з 1959 р. по 2009 р. судом було розглянуто по суті 12198 справ. Із них про порушення прав людини в сфері здійснення правосуддя за вказаний період розглянуто по суті 8905 справ (це складає 73% справ, що були розглянуті ЄСПЛ по суті за 50 років його діяльності).

Третій розділ «Імплементация договорів Ради Європи в кримінально-правовій сфері в Україні» містить два підрозділи та присвячено дослідженню концепції міжнародної та національно-правової імплементації в теорії сучасного міжнародного права та імплементації договорів Ради Європи в кримінально-правовій сфері до правової системи України.

У підрозділі 3.1. «Концепція міжнародної і національно-правової імплементації в теорії сучасного міжнародного права» досліджено проблему співвідношення міжнародного і національного права. Встановлено, що міжнародно-правова доктрина не має єдності в застосуванні і, відповідно, у розумінні терміна «імплементація». Деякі автори використовують термін «національно-правова імплементація» або «національна імплементація», інші – «внутрішньодержавно-правова імплементація», «внутрішньо правова імплементація». У вітчизняній і зарубіжній міжнародно-правовій доктрині сформувався дві основні теорії приведення в дію норм міжнародного права в рамках внутрішньодержавного правопорядку: теорія «трансформації» і теорія «імплементації», які суттєво відрізняються одна від одної як із погляду визначення сутності цього процесу, так і з погляду характеристики основних способів його здійснення.

Проаналізовано позиції вітчизняних представників міжнародно-правової доктрини щодо визначення цих правових явищ.

Виявлено, що на сьогодні практично всі зарубіжні вчені виділяють два рівні імплементації договорів: міжнародний і національний. Проаналізовано форми імплементації. Зазначено, що в українській науковій літературі поряд із терміном «імплементація» використовуються такі поняття, як «відсилання», «інкорпорація», «легітимація», «адаптація», «рецепція», «конвергенція». У результаті їх аналізу зроблено висновок, що з цього переліку понять, що відображають реалізацію міжнародно-правових норм, у національному праві найбільш змістовним і точним для реалізації договірних норм Ради Європи, є поняття «імплементація», яке має вживатися у відповідних міжнародно-правових і національно-правових актах.

У підрозділі 3.2. *«Імплементація договорів Ради Європи в кримінально-правовій сфері до правової системи України»* досліджено ступінь імплементації договорів Ради Європи в кримінально-правовій сфері до національного законодавства України в контексті зобов'язань, які Україна взяла на себе при вступі до Ради Європи та по яких ще не завершена процедура моніторингу ПАРЕ.

Підкреслено, що процес прийняття Конституції України відбувався завдяки підтримці з боку Ради Європи. Положення Конституції України щодо захисту прав людини у кримінально-правовій сфері відповідають положенням ЄКПЛ та іншим договірним зобов'язанням України перед Радою Європи. Відзначено роль рішень Конституційного Суду України в імплементації договорів Ради Європи.

У результаті аналізу Висновку № 190 (1995) Парламентської Асамблеї Ради Європи встановлено, що Україною було підписано та ратифіковано всі договори, що були зазначені у п. 12 цього висновку, але, разом із тим, не було дотримано низки вимог щодо прийняття нового Кримінально-процесуального кодексу та зміни функцій Генеральної прокуратури (щодо здійснення загального нагляду за додержанням законності). Проаналізовано сучасний стан виконання цих зобов'язань.

Проаналізовано акти національного законодавства України, що регулюють процес реалізації договорів Ради Європи на національному рівні. Підкреслено, що в рамках імплементації договорів Ради Європи до правової системи України особливе значення мають підзаконні акти (на прикладі «Інструкції про порядок виконання європейських конвенцій з питань кримінального судочинства»).

Ураховуючи той факт, що станом на 1 жовтня 2010 р. Україна є стороною 74 договорів Ради Європи, майже половина з яких регулює відносини в кримінально-правовій сфері, можна стверджувати, що на території України діють норми права Ради Європи переважно в кримінально-правовій сфері.

Договори Ради Європи в кримінально-правовій сфері значною мірою імплементовані в Україні. Двадцять вісім із тридцяти восьми договорів

Ради Європи в кримінально-правовій сфері ратифіковано Верховною Радою України. Але, незважаючи на це, в Україні переважає фрагментарний підхід у розумінні договірних зобов'язань перед Радою Європи в кримінально-правовій сфері. Тобто договірні норми, що регулюють відносини в кримінально-правовій сфері, не розглядаються в комплексі як система взаємопов'язаних норм, що мають особливе значення для європейського суспільства. Запропоновано низку заходів з метою більш ефективної імплементації договорів Ради Європи в кримінально-правовій сфері до правової системи України.

ВИСНОВКИ

У **Висновках** узагальнюються результати дослідження, наводяться найважливіші його підсумки, а саме такі:

1. Міждержавне співробітництво в рамках Ради Європи базується на загальних принципах міжнародного права, а також основних принципах Ради Європи: демократії, верховенства права, поваги прав людини та недискримінації. Вони слугують об'єднуючим початком для всіх договорів Ради Європи незалежно від предмета правового регулювання. Окрім цього, у межах кожного напрямку співробітництва, що забезпечується відповідними договірними нормами, діють принципи та характерні риси, що об'єднують їх в окрему систему, тобто є системоутворюючими факторами. У результаті проведеного дослідження було виявлено, що договори Ради Європи в кримінально-правовій сфері є структурно складною системою норм, що являє собою сукупність матеріальних і процесуальних договірних норм, розроблених на основі спільних принципів. Більшість з цих принципів, окрім вже вказаних, можна знайти в тексті кожного з договорів Ради Європи у кримінально-правовій сфері. Наприклад, такі принципи, як *non bis in idem* або *non bis in idem, nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege*. У повній мірі вони відображені і в тексті ЄКПЛ, її додаткових протоколах та в практиці ЄСПЛ щодо порушень прав людини в кримінально-правовій сфері.

Закріпивши невід'ємні права людини у сфері здійснення правосуддя, ЄКПЛ надала імпульс для розвитку системи договорів Ради Європи в кримінально-правовій сфері, які приймаються з урахуванням принципу поваги прав людини. Деякі з них, як, наприклад, Європейська конвенція про запобігання катуванням та нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню, мають прямі відсилання до певних статей ЄКПЛ, інші не мають жодних прямих посилань, але немає й жодного договору Ради Європи у кримінально-правовій сфері, у якому би не передбачалась відповідність нормам ЄКПЛ.

2. Поняття «стандарти Ради Європи в кримінально-правовій сфері» охоплює не тільки загальновизнані норми й принципи міжнародного права і міжнародні договори. До цього поняття слід включати також і

численні документи рекомендаційного характеру, які розроблені в рамках Ради Європи для ефективної реалізації вищезгаданих норм і принципів; практичний досвід держав із формування нових інститутів кримінального та кримінально-процесуального права, поява яких стала результатом реального втілення в життя положень міжнародного права або, навпаки, послужила основою для формування нових міжнародних стандартів.

Під договорами Ради Європи в кримінально-правовій сфері автором розуміються багатосторонні угоди, які укладені державами-членами Ради Європи на основі спільних принципів та містять взаємопов'язані норми щодо: захисту прав людини та основоположних свобод під час здійснення правосуддя, кримінального судочинства, гуманного покарання та поводження з людиною під час відбування покарання, взаємної допомоги в кримінальних справах, запобігання злочинів та регулювання міжнародного співробітництва правоохоронних органів.

3. Систематизація договорів Ради Європи в кримінально-правовій сфері дозволяє розподілити їх на декілька груп: договори про взаємну допомогу у сфері кримінального права і процесу; договори про видачу правопорушників; договори про захист жертв злочинних дій; договори про боротьбу з кіберзлочинністю; договори про боротьбу зі зловживаннями у фінансовій сфері, отриманні прибутку від злочинної діяльності та боротьбу із корупцією; договори про захист прав людини під час здійснення правосуддя, винесення вироку та відбування покарання; договори про запобігання та протидію тероризму; договори про захист культурної спадщини та навколишнього середовища через кримінальне право.

4. Європейська конвенція про захист прав людини та основоположних свобод є договором, що гарантує майже всі можливі права людини та їх гарантії на стадії досудового слідства, судового розгляду та відбування покарання. Слід зауважити, що права людини в кримінально-правовій сфері, гарантовані ЄКПЛ, є поряд з особистими (громадянськими) правами найбільш чисельною групою серед інших гарантованих у ній прав (наприклад політичних, культурних, економічних). Крім того ця група прав була удвічі розширена завдяки прийняттю Додаткових протоколів до ЄКПЛ (Протоколи №№ 4, 6, 7 і 13). Також безцінним внеском у збереження актуальності цієї групи прав є можливість тлумачення відповідних норм ЄКПЛ Європейським судом з прав людини, а їх висока ефективність забезпечується визнанням обов'язкової юрисдикції ЄСПЛ всіма державами – членами Ради Європи. Імплементация ЄКПЛ та створення нової правової ситуації щодо захисту прав людини в Україні, ускладнюється певними об'єктивними та суб'єктивними чинниками. До об'єктивних можна віднести умови трансформації державного ладу України від тоталітарного до демократичного, поширення позитивістської концепції права, а також належність правової системи України до романо-германської правової сім'ї (що створює певні труднощі для дії прецеденту як джерела права). До суб'єктивних – правовий нігілізм громадян України,

необізнаність українських суддів та інших державних службовців щодо стану європейської інтеграції, системи джерел права Ради Європи та їх дії в Україні.

5. Поняття «прецедент» або будь-який інший його аналог у тексті ЄКПЛ відсутній. Керуючись доктринальними основами теорії права та теорії міжнародного права, можна запропонувати таку дефініцію: під прецедентом, який застосовується ЄСПЛ, необхідно розуміти не саму розглянуту справу, а ті основоположні принципи тлумачення й застосування норм ЄКПЛ, які були вироблені при розгляді справ та викладені у відповідних судових рішеннях і постановках. Слід відрізнити терміни «рішення ЄСПЛ» і «постанови ЄСПЛ». Рішення ЄСПЛ ухвалюються з питань прийнятності заяви, тоді як постанови ЄСПЛ приймаються за результатами розгляду справи по суті Палатою або Великою палатою ЄСПЛ. Таке розмежування відсутнє в законодавстві України, замість цього використовується загальне поняття «рішення», тому необхідне внесення відповідних змін до офіційного перекладу ЄКПЛ в редакції Протоколу № 14 та Закону України від 23.02.2006 р. «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини».

6. За період з 1959 р. до 2009 р. ЄСПЛ було розглянуто по суті 12198 справ. З них про порушення прав людини під час здійснення правосуддя за вказаний період розглянуто по суті 8905 справ (це складає 73% справ, що були розглянуті ЄСПЛ по суті за 50 років його діяльності). Таким чином переважна кількість справ, що були розглянуті ЄСПЛ стосується порушень прав людини під час здійснення правосуддя, у тому числі кримінального.

Встановлено, що перше місце за кількістю порушень посідає ст. 6 ЄКПЛ «Право на справедливий судовий розгляд», на другому місці – ст. 5 ЄКПЛ «Право на свободу і особисту недоторканність», на третьому – ст. 13 ЄКПЛ «Право на ефективний засіб правового захисту», на четвертому – ст. 3 ЄКПЛ «Заборона катувань», п'яте місце за кількістю порушень посідає ст. 7 ЄКПЛ «Ніякого покарання без закону».

На основі аналізу даних статистики ЄСПЛ за 1998 – 2009 рр., зроблено висновок, що Україна входить до першої п'ятірки держав-порушників норм ЄКПЛ, які гарантують права в кримінально-правовій сфері.

7. З переліку понять, що відображають реалізацію міжнародно-правових норм у національному праві («відсилання», «інкорпорація», «легітимація», «адаптація», «рецепція», «конвергенція», «імплементация») найбільш змістовним і точним для реалізації договірних норм Ради Європи, є поняття «імплементация», яке має вживатись у відповідних міжнародно-правових і національно-правових актах. Національна імплементация передбачає проведення цілої низки організаційно-правових заходів, які, працюючи в системі, дозволяють досягти кінцевого результату – реального втілення норми міжнародного права до національної правової системи.

8. Договори Ради Європи в кримінально-правовій сфері значною мірою імplementовані в Україні. Відповідно до Висновку ПАРЄ № 190 (1995) щодо вступу України до Ради Європи, Україна ратифікувала всі зазначені в цьому документі договори Ради Європи в кримінально-правовій сфері. Але, незважаючи на це, в Україні переважає фрагментарний підхід у розумінні договірних зобов'язань перед Радою Європи в кримінально-правовій сфері. Тобто договірні норми, які регулюють відносини в кримінально-правовій сфері, не розглядаються в комплексі як система взаємопов'язаних норм. Для більш ефективної імplementації автором пропонується виконання таких заходів: 1) урахування основних положень договорів Ради Європи в кримінально-правовій сфері в проєкті нового Кримінально-процесуального кодексу України 2) внесення змін до Закону України «Про виконання рішень та застосування практики ЄСПЛ» від 23.02.2006 р.; 3) формування складу парламентської делегації ПАРЄ від України з урахуванням професійних знань та досвіду делегатів в сфері правознавства; 4) вжиття державних та міжнародних заходів щодо популяризації джерел права Ради Європи для працівників суду, прокуратури, міліції, інших державних службовців (у формі тренінгів, круглих столів, семінарів, конференцій тощо). Насамперед, це стосується джерел договірного та прецедентного права Ради Європи, що мають застосовуватись судами України; 5) у системі вищої юридичної освіти необхідно запровадити викладання курсів «Право Ради Європи» або «Система права Ради Європи», які дадуть майбутнім правознавцям реальні та адекватні знання про систему джерел права Ради Європи, її роль і місце в правовій системі України; 6) у наступному Плані дій Ради Європи для України (2011–2014 рр.) передбачити заходи не тільки у сфері вдосконалення механізмів реагування органів державної влади на випадки жорстокого поводження в діяльності правоохоронних органів і органів слідства, а й в інших напрямках, урахувавши статистику звернень українських громадян до ЄСПЛ, яка відображає випадки найбільш поширених та системних порушень прав людини в кримінально-правовій сфері.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях:

1. Войченко С. В. Імplementація договорів Ради Європи у кримінально-правовій сфері в національне законодавство України: проблеми теорії і практики / С. В. Войченко // Митна справа. – 2009. – № 6. – С. 84–90.
2. Войченко С. В. Договори Ради Європи у кримінально-правовій сфері: поняття та особливості класифікації / С. В. Войченко // Юридичний вісник. – 2010. – № 1. – С. 47–53.

3. Войченко С. В. Вплив міжнародного кримінального права на формування джерел права Ради Європи у кримінально-правовій сфері / С. В. Войченко // Актуальні проблеми політики: зб. наук. праць. – О. : Фенікс, 2009. – Вип. 37. – С. 137–144.

4. Войченко С. В. Додаткові протоколи до ЄКПП, що гарантують захист прав людини у кримінально-правовій сфері / С. В. Войченко // Актуальні проблеми політики: зб. наук. праць. – О. : Фенікс, 2010. – Вип. 39. – С. 362–371.

5. Войченко С. В. Поняття та форми імплементації в сучасному міжнародному праві / С. В. Войченко // Актуальні проблеми держави і права: зб. наук. праць. – О. : Юридична л-ра, 2009. – Вип. 46. – С. 363–369.

Інші публікації:

6. Войченко С. В. Міжнародно-правове регулювання укладення договорів Ради Європи / С. В. Войченко // Правове життя сучасної України: тези доповідей 13-ї звітної наук. конф. професорсько-викладацького і аспірантського складу Одеської національної юридичної академії (21-22 травня 2010 р., м. Одеса). – О. : Фенікс, 2010. – С. 685–687.

7. Войченко С. В. Прийняття Кримінально-процесуального кодексу України як виконання зобов'язання перед Радою Європи / С. В. Войченко // Правове життя сучасної України: тези доповідей 12-ї ювілейної звітної наук. конф. професорсько-викладацького і аспірантського складу Одеської національної юридичної академії. – О. : Фенікс, 2009. – С. 699–700.

8. Войченко С. В. Положення Протоколу №7 до ЄКПП, що гарантують права людини у кримінально-правовій сфері / С. В. Войченко // Тези міжнародної науково-практичної конференції «V Прибузькі юридичні читання» (27-28 листопада 2009 р., м. Миколаїв). – Миколаїв, 2010. – С. 386–387.

АНОТАЦІЯ

Войченко С. В. Договори Ради Європи в кримінально-правовій сфері та їх імплементація в Україні. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.11 – міжнародне право. – Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2010.

Дисертацію присвячено дослідженню договорів Ради Європи в кримінально-правовій сфері, їх систематизації та стану імплементації до правової системи України. На основі класифікації договорів Ради Європи залежно від предмета правового регулювання відокремлено групу договорів, які регулюють відносини в кримінально-правовій сфері. Визначено авторське поняття договорів Ради Європи в кримінально-правовій сфері. Окремо визначено місце Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (ЄКПД) у системі договорів Ради Європи в кримінально-правовій сфері, досліджено особливості її імплементації

до правової системи України. Проаналізовано практику Європейського суду з прав людини щодо найбільш поширених порушень відповідних положень ЄКПЛ. Досліджується концепція міжнародної і національно-правової імплементації в теорії сучасного міжнародного права, на основі якої аналізується стан національно-правової імплементації договорів Ради Європи в кримінально-правовій сфері в Україні.

Ключові слова: міжнародні договори, договірне право Ради Європи, систематизація договорів Ради Європи в кримінально-правовій сфері, права людини, імплементація договорів Ради Європи в кримінально-правовій сфері в Україні.

АННОТАЦИЯ

Войченко С. В. Договори Совета Европы в уголовно-правовой сфере и их имплементация в Украине. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.11 – международное право. – Национальный университет «Одесская юридическая академия», Одесса, 2010.

Диссертация посвящена исследованию договоров Совета Европы в уголовно-правовой сфере, их систематизации и состоянию их имплементации в правовую систему Украины. На основе классификации договоров Совета Европы в зависимости от предмета правового регулирования выделена группа договоров, которые регулируют отношения в уголовно-правовой сфере.

К этой группе договоров отнесены: договоры о взаимной помощи в сфере уголовного права и процесса; договоры о выдаче правонарушителей; договоры о защите жертв преступных действий; договоры о борьбе с киберпреступностью; договоры о борьбе с злоупотреблениями в финансовой сфере, получении прибыли от преступной деятельности и борьбу с коррупцией; договоры о защите прав человека в процессе осуществления правосудия, вынесения приговора и отбывания наказания; договоры о предупреждении и борьбе с терроризмом; договоры о защите культурного наследия и окружающей среды посредством уголовного права.

Определено понятие договоров Совета Европы в уголовно-правовой сфере. Под договорами Совета Европы в уголовно-правовой сфере автор понимает многосторонние соглашения, принятые государствами-членами Совета Европы на основе общих принципов, и содержащие взаимосвязанные нормы относительно: защиты прав человека и основных свобод в течение осуществления правосудия, уголовного судопроизводства, гуманного наказания и обращения с человеком во время отбывания наказания, взаимной помощи в уголовных делах, предотвращения преступлений и регулирования международного сотрудничества правоохранительных органов.

Определено место Европейской конвенции о защите прав человека и основных свобод (ЕКПЧ) в системе договоров Совета Европы в уголовно-правовой сфере, исследованы особенности ее имплементации в правовую систему Украины. Обосновано, что в силу уставного характера своих положений, а также юридической обязательности для всех государств-членов Совета Европы, Европейская конвенция о защите прав человека и основных свобод занимает особое, основополагающее место в системе договоров Совета Европы в уголовно-правовой сфере. Нормы Конституции Украины относительно обеспечения прав человека и их гарантий в уголовно-правовой сфере являются если не тождественными, то аналогичными нормам ЕКПЧ. Проанализирована практика Европейского суда по правам человека относительно наиболее распространенных нарушений соответствующих положений ЕКПЧ. На основе анализа данных статистики Европейского суда по правам человека за 1998–2009 гг. включительно, сделан вывод, что Украина входит в первую пятерку государств-нарушителей норм ЕКПЧ, гарантирующих права в уголовно-правовой сфере.

Исследуется концепция международной и национально-правовой имплементации в теории современного международного права, на основе которой анализируется состояние национально правовой имплементации договоров Совета Европы в уголовно-правовой сфере. Обоснована необходимость системного подхода в процессе имплементации договоров Совета Европы в уголовно-правовой сфере в Украине.

Ключевые слова: международные договоры, договорное право Совета Европы, систематизация договоров Совета Европы в уголовно-правовой сфере, права человека, имплементация договоров Совета Европы в уголовно-правовой сфере в Украине.

SUMMARY

Voychenko S. V. Council of Europe Treaties in Sphere of Criminal Matters and their Implementation in Ukraine. – Manuscript.

Thesis for the Degree of Candidate of Law by speciality 12.00.11 – International Law. – National University «Odessa Law Academy», Odessa, 2010.

The thesis is devoted to research of the Council of Europe treaties in criminal matters and their systematization and state of their implementation in the legal system of Ukraine. On the basis of classification of the Council of Europe treaties with reference to subject, the group of treaties, which regulate relations in criminal legal sphere, is selected. The author proposed a definition of Council of Europe treaties in criminal matters. The place of European convention on human rights (ECHR) in the system of Council of Europe treaties in criminal matters, the features of its implementation in the legal system of Ukraine, are investigated. Practice of the European court

of human rights is analyzed relatively to the most widespread violations of the proper positions of ECHR.

In the frame of the theory of modern international law, conception of international and nationally legal implementation, are investigated. On this basis analyzed national legal implementation of the Council of Europe treaties in criminal matters in Ukraine.

Keywords: international treaties, Treaty law of the Council of Europe, systematization of the Council of Europe treaties in criminal matters, human rights, implementation of Council of Europe treaties in criminal matters in Ukraine.